

Samisk opplæring

Her finner du informasjon om opplæring i og på samisk.

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 13.06.2013

Innhold

1. Retten til opplæring i og på samisk

- [Samisk opplæring i grunnskolen](#)
- [Samisk videregående opplæring](#)
- [Plikter for skoleeier](#)
- [Fremmedspråk](#)
- [Læremidler](#)
- [Grunnskoleopplæring for voksne](#)
- [Videregående opplæring for voksne](#)
- [Privatskoler](#)
- [Fjernundervisning i samisk](#)

2. Kunnskapsløftet samisk

- [Læreplaner i særskilte samiske fag](#)
- [Parallele likeverdige planer](#)
- [Ordinære læreplaner](#)
- [Fag- og timefordeling](#)
- [Vurdering](#)

3. Læremidler

4. Forskning Kunnskapsløftet samisk

5. Elever som tar samisk språk i grunnsopplæringen

- Samisk språk i grunnskolen
- Samisk språk i videregående opplæring

1. Retten til opplæring i og på samisk

Samisk opplæring i grunnskolen

I samisk distrikt

Alle elever i grunnskolealder som bor i samisk distrikt har rett til opplæring i og på samisk, jf. opplæringsloven § 6-2 første ledd. Elever i samisk distrikt skal ha opplæring i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet – Samisk. Det samme gjelder elever utenfor samisk distrikt når de får opplæring på samisk, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-1 bokstav b).

Begrepet same omfatter personer som kan skrives inn i samemantallet, og barn av de som kan skrives inn, jf. sameloven § 2-6 og opplæringsloven § 6-1. Begrepet samisk språk slik det er benyttet i opplæringsloven kapittel 6, omfatter både nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk, jf. opplæringsloven § 6-1. Elevenes velger selv hvilket av de samiske språkene de ønsker opplæring i. Elevene kan velge samisk som første- eller andrespråk.

Samisk distrikt omfatter bl.a. de kommunene som inngår i forvaltningsområdet for samiske språk, jf. opplæringsloven § 6-1 og sameloven § 3-1. Følgende ti kommuner er samiske distrikt: Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Tysfjord, Lavangen, Snåsa og Røyrvik.

Kommuner i samisk distrikt kan gi forskrifter om at alle i grunnskolealder skal ha opplæring i samisk, jf. opplæringsloven § 6-2 fjerde ledd. Kommunen har etter bestemmelsen ikke adgang til å pålegge opplæring i samisk som første- eller andrespråk. Denne begrensningen gjelder også overfor de samiske elevene.

Utenfor samisk distrikt

Utenfor samiske distrikt har samer rett til opplæring i samisk, jf. opplæringsloven § 6-2 tredje ledd. Dette betyr at samiske elever har rett til opplæring i samisk uansett hvor de bor i landet.

Når minst ti elever i en kommune utenfor samisk distrikt ønsker opplæring i og på samisk, skal de få slik opplæring, jf. opplæringsloven § 6-2 andre ledd. Regelen gjelder til sammen ti elever på alle klassetrinnene i hele kommunen. Kommunen kan avgjøre at elevene skal få tilbud på en av skolene i kommunen, jf. opplæringsloven § 6-2 tredje ledd. Når det settes i gang et opplæringstilbud etter regelen, skal tilbudet holdes oppe så lenge tilbudet omfatter minst seks elever totalt i kommunen, jf. § 6-2 andre ledd.

Elever utenfor samiske distrikt som har opplæring i samisk som første- eller andrespråk, kan bli fritatt fra opplæring i andre fag med inntil 76 timer på 1.-7.trinn. Slikt fritak forutsetter at målene i læreplanene ikke blir

fraveket, og det krever samtykke fra den enkelte elev eller foresatt.

Samisk videregående opplæring

Alle samiske elever i videregående opplæring har rett til opplæring i samisk, jf. opplæringsloven § 6-3. Dette gjelder selv om eleven ikke hadde opplæring i samisk i grunnskolen. Elevene får velge hvilket samisk språk de skal ha opplæring i – nordsamisk, lulesamisk eller sørsamisk. Elever i videregående opplæring som får opplæring i samisk som første eller andrespråk er unntatt fra kravet om opplæring i fremmedspråk, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-10 andre ledd. For elever med opplæring i samisk som førstespråk eller andrespråk gjelder ikke kravet om opplæring i skriftlig sidemål, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-11 første ledd bokstav a. Skoleeier kan tilby samisk som fremmedspråk om de ønsker det. Elever som ikke har hatt opplæring i sidemål på ungdomstrinnet kan fritas fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål på videregående trinn. Det er ikke tilstrekkelig at eleven har hatt rett på opplæring i samisk, og dermed fritak fra opplæring i skriftlig sidemål. Retten må ha vært benyttet på ungdomstrinnet for at eleven skal få fritak fra vurdering med karakter i den videregående skolen. Det betyr at elever som velger samisk som fremmedspråk, ikke får fritak fra skriftlig sidemål. Elevene kan bare fritas fra vurdering med karakter i skriftlig sidemål, og skal ha undervisning og motta vurdering uten karakter i skriftlig sidemål.

Plikter for skoleeier

Kommunen/fylkeskommunen har ansvaret for at kravene i opplæringsloven med forskrifter blir oppfylt, jf. opplæringsloven § 13-10. Det betyr at skoleeier har det overordnede ansvaret for at elevenes rettigheter til samisk opplæring blir oppfylt. Alle skoleeiere skal tilby opplæring i, eventuelt på samisk i grunnskolen, til samiske elever. Skoleeier kan tilby samisk som fremmedspråk om de ønsker det.

Skoleeier har plikt til å informere og veilede elever og foreldre som har spørsmål til retten og plikten til opplæring i samisk, eventuelt på samisk, jf. forvaltningsloven § 11.

Fremmedspråk

Elever som får opplæring i samisk som første- eller andrespråk, er unntatt fra kravet om fremmedspråk eller språklig fordypning, men har rett til å velge slik opplæring dersom de ønsker det, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-9 første ledd. Elever som er unntatt fra kravet om opplæring i fremmedspråk eller språklig fordypning, skal få forsterket opplæring i f.eks. samisk, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-9 tredje ledd a.

Læremidler

Kommunen/fylkeskommunen har ansvar for at kravene i opplæringsloven og forskriften til loven blir oppfylt,

herunder å stille til disposisjon de ressurser som er nødvendige for at kravene skal kunne bli oppfylt, jf. opplæringsloven § 13-10. Skoleeier skal sørge for at alle skoler har tilgang på nødvendige læremidler for å kunne oppfylle kompetansemålene i faget, men kommunene har ikke plikt til å utarbeide nye læremidler.

Grunnskoleopplæring for voksne

En voksen kan ha rett til opplæring i og på samisk etter § 4A-1. Kapittel 4A gir uttømmende regler om opplæring som er spesielt organisert for voksne. Opplæringsloven kapittel 6 om rett til samisk opplæring gjelder derfor ikke direkte for voksne. Man bør normalt imøtekomme et krav om opplæring *i* samisk for en voksen same som ellers trenger grunnskoleopplæring (og som for øvrig ikke har rett til videregående opplæring, jf. dette kriteriet i § 4A-1). Grunnskoleopplæring *på* samisk for voksne etter § 4a-1 må bedømmes konkret på det enkelte tilfellet. Vurderingen er om opplæring på samisk er nødvendig for den enkelte voksne for at opplæringen skal bli forsvarlig.

Videregående opplæring for voksne

Voksne samer som får opplæring etter kapittel 4A har krav på å få opplæring *i* samisk, men de har ikke rett på opplæring *på* samisk.

Privatskoler

Privatskoleloven har ingen bestemmelser som gir elevene rett til opplæring i eller på samisk. Skoleeier kan tilby opplæring i eller på samisk, men dette er frivillig.

Fjernundervisning i samisk

Elever som har rett til opplæring i samisk har rett til alternativ form for slik opplæring når opplæringen ikke kan bli gitt av egnet undervisningspersonale ved skolen, jf. opplæringsloven § 6-2 femte ledd og forskrift til opplæringsloven § 7-1. Skoleeier som ikke har lærer som kan gi opplæring i samisk, må tilby sine elever opplæring i samisk ved bruk av alternative opplæringsformer. Alternative former for opplæring kan for eksempel være fjernundervisning, intensivundervisning eller særlige leirskoleopphold, jf. forskrift til opplæringsloven § 7-1 første ledd. Alternative opplæringstilbud for elever i grunnskolen skal bli utarbeidet i samarbeid med foreldrene, jf. forskrift til opplæringsloven § 7-1 andre ledd.

Flere Fylkesmenn rapporterer om en økning i antallet elever som ønsker fjernundervisning i samisk. Dette er positivt. Fremover er det viktig at det satses på et likeverdig system for fjernundervisning som ivaretar alle elever med rett til slik opplæring.

Fylkesmannen i Finnmark har i dag koordineringssvar for nordsamisk fjernundervisning og Fylkesmannen i

Nordland har koordineringsansvar for sør- og lulesamisk fjernundervisning.

Det kan tilbys fjernundervisning på grunnskolenivå fra 1. trinn til og med 10. trinn og i videregående opplæring.

Utdanningsdirektoratet har gjennomført en kartlegging av tilbudene som eksisterer. [Les kartleggingen om samisk fjernundervisning her.](#)

Erfaringer fra dagens tilbud om fjernundervisning viser at det er store forskjeller både når det gjelder innhold og organisering. Det utvikles derfor i disse dager en plan for samisk fjernundervisning. Denne strategiske planen for samisk fjernundervisning som Utdanningsdirektoratet utvikler viser hvordan vi kan møte utfordringene, samordne tilbudet og gi elevene en likeverdig opplæring.

2. Kunnskapsløftet samisk

Kunnskapsløftet – samisk består av generell del, som er identisk med generell del i Kunnskapsløftet, Prinsipper for opplæringen – samisk, inkl. samisk læringsplakat og læreplaner for fag.

[Kunnskapsløftet samisk](#)

Læreplaner i særskilte samiske fag

Læreplaner i samisk som førstespråk og andrespråk og fordypning i samisk foreligger på nord-, lule og sørsamisk, og er definert som særskilte samiske fag. I grunnskolen er det ikke andre særskilte samiske fag, men for videregående opplæring foreligger det læreplaner i reindrift, design og duodji, samisk historie og samfunn, samisk visuell kultur og samisk musikk og scene.

Parallele likeverdige planer

Kunnskapsløftet samisk (LK06s) utgjør en betydelig satsning for at samiske barn skal få oppfylt sine rettigheter. Det er utviklet likeverdige og parallelle læreplaner i norsk for elever med samisk som førstespråk, samfunnsfag- samisk, naturfag- samisk, mat og helse - samisk, religion, livssyn og etikk (RLE) - samisk, duodji/duodje/duodtie og musikk – samisk. For videregående opplæring er det utarbeidet læreplan i historie – samisk, geografi – samisk, religion og etikk – samisk. Sametinget skal i samråd med departementet lage utkast til forskrifter om parallelle likeverdige læreplaner.

Ordinære læreplaner

Ordinære læreplaner for grunnskolen i matematikk, engelsk, kroppsøving og fremmedspråk brukes i skoler i samiske distrikt. De samiske videregående skolene bruker ordinære læreplaner i andre fag enn nevnt ovenfor. All opplæring skal imidlertid gis med basis i samisk språk, kultur og samfunn, jf. Samisk læringsplakat.

Kunnskapsløftet – samisk brukes i grunnskoler i samiske distrikt og for elever utenfor samiske distrikt som får samisk opplæring, jf. Forskrift til opplæringsloven § 1-1 b). I tillegg er det de to statlige samiske videregående skolene, som gjennom tildelingsbrevet er pålagt å gi opplæring etter Kunnskapsløftet - samisk.

De reviderte læreplanene skal tas i bruk fra skoleåret 2013/14. Det er skoleeiers ansvar å påse at skolene utvikler lokale læreplaner som er i tråd med føringene i Kunnskapsløftet.

Fag- og timefordeling

Kunnskapsløftet har medført en ny fag- og timefordeling for elever med opplæring i og/eller på samisk. Det er fastsatt en ny fag- og timefordeling for elever i grunnskolen med opplæring i samisk innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, som skal gjelde fra kommende skoleår (2013/2014). Elever som har opplæring i samisk gjennom fjernundervisning, og elever som har opplæring gjennom stedlig undervisning, har rett til den samme fag- og timefordelingen.

Vurdering

Reglene for vurdering av alle elever finnes i forskrift til opplæringslova, kapittel 3 (elever i grunnskolen og videregående opplæring) og kapittel 4 (grunnopplæringen for voksne). Forskriften omhandler elevenes rett til underveisvurdering og sluttvurdering, grunnlaget for vurdering, regler om fritak for vurdering, eksamen og dokumentasjon, og særskilte forskrifter for fag/svenneprøver og kompetanseprøver.

Elever med opplæring i samisk som første- eller andrespråk er fritatt for opplæring i skriftlig sidemål, jf. forskrift til opplæringsloven § 1-11 første ledd.

3. Læremidler

Sametinget har ansvar for utvikling av samiske læremidler.

Sametinget har ansvar for å definere målsettinger, strategier og tiltak for virkemidler til utvikling av læremidler gjennom planverk og årlige budsjetter.

Sametinget har ansvar for tildeling av midler og oppfølging og kontroll av virkemiddelbruken i henhold til lovverk, regler og retningslinjer.

Arbeidet med læremidler tar utgangspunkt i Sametingets strategiske plan for læremiddelutvikling 2009-2012.

Utviklingen av nettstedet Ovttas ble lansert i september 2011 for å gjøre læremidler tilgjengelig på nettet. Tjenestene på nettstedet er tatt vel i mot av målgruppene.

4. Forskning Kunnskapsløftet samisk

Det er gjennomført forskning knyttet til Kunnskapsløftet samisk. Hovedfunnene kan oppsummeres slik:

Forskerne finner så langt få endringer i opplæringen før og etter innføringen av Kunnskapsløftet - samisk. Forskerne viser at skolene fortsatt har for dårlige rammer til å gjennomføre en likeverdig opplæring for de samiske elevene.

Geografiske forskjeller gir ulike forutsetninger. Elever som bor i samiske kjerneområder, får bedre støtte fra miljøet utenfor skolen når det gjelder samisk språk og kultur, enn elever utenfor. Elevene i samiske kjerneområder har dermed bedre forutsetninger for å få en likeverdig opplæring. Befolkningen i Finnmark har også bedre kunnskap om samiske elevers rettigheter enn ellers i landet.

Læreplaner for fag i Kunnskapsløftet - samisk var forsinket og skapte utfordringer for implementering på skolene. Etterutdanningstilbudet i de samiske læreplanene kom sent i gang, og forskerne peker på manglende læremidler og ressurser for samiske elever.

Mange skoler har problemer med å rekruttere lærere som har pedagogisk, faglig og samiskspråklig kompetanse.

5. Elever som tar samisk språk i grunnsopplæringen

Samisk språk i grunnskolen

Skoleåret 2012/13 var det totalt 2 126 elever i grunnskolen som tok samisk språk. Det er en liten nedgang fra forrige skoleår. Antall elever i nordsamisk går ned, mens antall elever som tar sørsamisk og lulesamisk gikk noe opp sammenlignet med forrige skoleår. Samlet sett tar over 90 prosent av elevene som velger samisk

språk, nordsamisk.

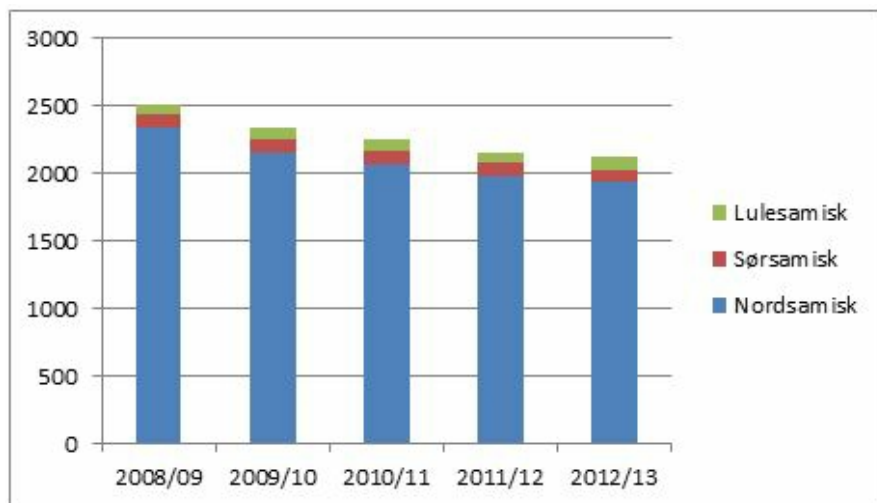
Antall elever med samisk i grunnskolen har sunket de fem siste skoleårene. Andelen elever i grunnskolen som velger samisk har sunket fra 0,41 prosent i 2008/09 til 0,35 i 2012/13.

Alle tall fra grunnskolen er hentet fra GSI.

Tabell 1. Antall og andel elever i grunnskolen med samisk

År	2008/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Antall elever som tar samisk språk	2517	2336	2260	2153	2126
Andel elever som tar samisk	0,41	0,38	0,37	0,35	0,35
Nordsamisk	2339	2158	2073	1987	1933
Sørsamisk	101	97	90	94	95
Lulesamisk	77	81	97	72	98

Figur 1. Antall elever i grunnskolen som tar samisk fordelt på de ulike samiske språkene

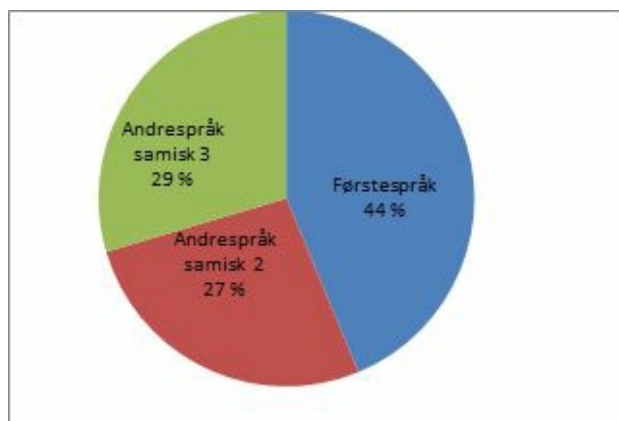

44 prosent av elevene som valgte samisk tok samisk som førstespråk i 2012/13. Det var omtrent like mange som tok samisk som andre- og tredje språk.

Tabell 2. Antall elever i grunnskolen med samisk som første- og andrespråk

År	2008/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Totalt	2517	2336	2260	2153	2126
Førstespråk	1043	1010	975	940	930
Andrespråk	677	628	645	598	567
Samisk 2					
Andrespråk	797	698	640	615	629
Samisk 3					

Figur 2. Andel elever i grunnskolen med samisk som første- og andrespråk. 2012/13.

Det er færre elever som tar samisk på ungdomstrinnet enn det er på barneskolen. Andelen elever som velger samisk er også jevnt over lavere på ungdomstrinnet enn på barnetrinnet.

Tabell 3. Antall og andel elever i grunnskolen som tar samisk språk etter trinn. 2012/13.

Trinn	Antall elever som tar samisk	Antall elever i grunnskolen	Andel elever som tar samisk
Trinn 1	232	61946	0,4
Trinn 2	233	60373	0,4
Trinn 3	240	60569	0,4
Trinn 4	196	60044	0,3
Trinn 5	226	58943	0,4
Trinn 6	211	60262	0,4
Trinn 7	237	62856	0,4
Trinn 8	194	63044	0,3
Trinn 9	178	62522	0,3
Trinn 10	179	64280	0,3
Sum 1.-10. årstrinn	2126	614839	0,3

Samisk språk i videregående opplæring

Antall elever i videregående opplæring som tar samisk har steget jevnt hvert skoleår siden innføringen av Kunnskapsløftet (høsten 2007) og frem til 2011/12. Skoleåret 2012/13 var det en nedgang i antall elever som tar samisk i videregående opplæring for første gang på flere år. Også andelen elever som velger samisk gikk ned fra forrige skoleår. Andelen elever i videregående opplæring som tar samisk er 0,2 prosent i 2012/13. Andelen elever som tar samisk språk er lavere i videregående opplæring enn i grunnskolen.

Alle tall fra videregående opplæring er hentet fra elevers fagvalg, per 01.10 det aktuelle skoleåret.

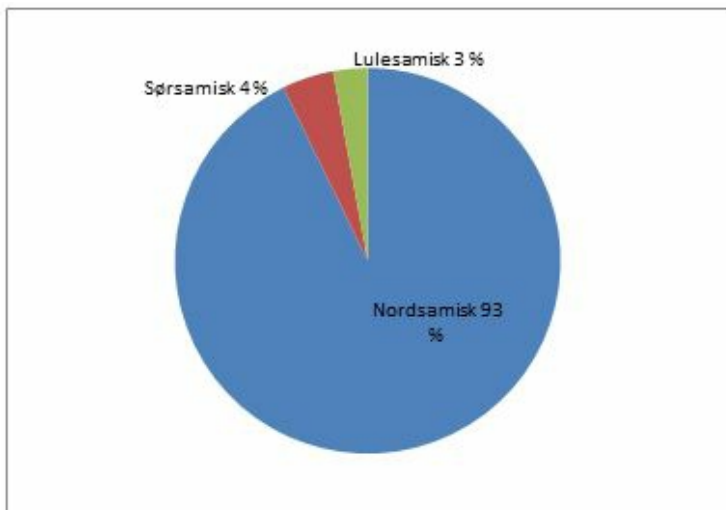
Tabell 4. Antall og andel elever i videregående opplæring som tar samisk

År	2008/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Antall elever	341	369	433	473	416
Andel elever	0,19	0,21	0,24	0,26	0,22

Tabell 5. Antall elever i videregående opplæring som tar samiske fordelt på de samiske språkene. 2012/13

	2012/13
Totalt	416
Nordsamisk	386
Sørsamisk	18
Lulesamisk	12

Figur 3. Andel elever i videregående opplæring som tar samisk fordelt på de samiske språkene.

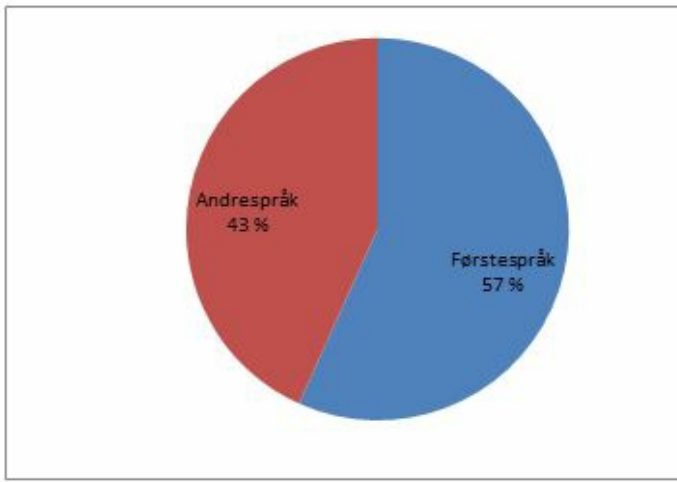
93 prosent av elevene som tar samisk i videregående opplæring tar nordsamisk. Det er henholdsvis 4 og 3 prosent av elevene som velger sørsamisk og lulesamisk.

Det er flest elever som tar samisk som førstespråk, 57 prosent av elevene velger dette. 43 prosent av elevene som tar samisk velger samisk som andrespråk. I 2012/13 sank antall elever med samisk språk i videregående opplæring. Nedgangen i elevtall gjaldt både samisk som første- og andrespråk.

Tabell 6. Antall elever i videregående opplæring med samisk som første og andrespråk.

År	2008/09	09/10	10/11	11/12	12/13
Totalt	341	369	433	473	416
Samisk som førstespråk	189	215	248	267	236
Samisk som andrespråk	152	154	185	206	180

Figur 4. Andel elever i videregående opplæring etter samisk som første og andrespråk. 2012/13.

Tabell 7. Antall og andel elever i videregående opplæring som tar samisk språk etter trinn. 2012/13.

	Førstespråk	Andrespråk	Sum første- og andrespråk	Andel elever som tar samisk i vgo
Vg1	88	74	162	0,22
Vg2	82	55	137	0,21
Vg3	66	51	117	0,25
Alle trinn	236	180	416	0,22